

1 Wat voorafging . . .

Johannes Calvijn
(1509 tot 1564)

In de Rooms Katholieke Kerk was langzaam de leer ontstaan dat naast het geloof ook de goede werken meewerkten tot zaligheid. Verder kon naast God ook de kerk genadegaven uitdelen. Tevens had de traditie of overlevering een gelijkwaardige positie verworven naast de Bijbel. De woorden sola fide (geloof alleen), sola gratia (genade alleen) en sola scriptura (De Schrift alleen) geven duidelijk het verschil aan.

Gezangen:

Het standpunt van Calvijn werd gedeeld door de Dordtse synode:

'Men kan alleen datgene (over God) zingen, dat God zelf in Zijn Woord ons heeft gegeven.'

Via gezangen waren danook diverse dwalingen en afwijkende meningen in de eredienst binnengeslopen.

De synode handhaaft de psalmen, maar weert de gezangen.

Dit besluit had tevens tot gevolg dat de kerken tenslotte bijna alle overgingen tot dezelfde berijming.

Het zingen moet nogal chaotisch zijn geweest. Nieuwe psalmberijmingen kwamen er in 1773 en in 1968.

In Nederland

De gereformeerde leer is door Calvijn in zijn boek *Christianae religionis institutio* of gewoon zijn *Institutie* helder uiteengezet.

Hierin neemt hij krachtig stelling tegen de gegroeide misvattingen in de Rooms Katholieke Kerk.

Kernachtig werd deze leer samengevat in de woorden 'Sola fide', 'Sola gratia' en 'Sola scriptura'.

In Nederland werd de gereformeerde leer in de jaren 1618 en 1619 door de Dordtse Nationale Synode nader afgebakend en vastgelegd in de Drie Formulieren van Eenigheid. (De Nederlandse Geloofsbelijdenis van 1561, opgesteld door Guido de Brès, de Heidelbergse Catechismus van 1563, opgesteld door Zacharias Ursinus en Caspar Olevianus en de in die jaren opgestelde Dordtse leerregels of Vijf Artikelen tegen de Remonstranten.)

De synode besloot dat elke zondag uit de catechismus gepreekt moest worden en dat de jeugd erin onderwezen moest worden op school en tijdens de catechisaties.

De Nationale Synode is verder bekend door haar besluit over te gaan tot een nieuwe Bijbelvertaling en het vaststellen van een kerkorde.

Daar de Staten-Generaal opdracht hadden gegeven tot deze vertaling en de kosten ervan droegen, werd de in 1637 verschenen eerste editie de Statenbijbel of Statenvertaling genoemd.

Hoewel de vastgestelde kerkorde niet de goedkeuring kreeg van de Staten-Generaal heeft ze tot 1816 gefunctioneerd.

Tussen 1570 en 1650 steeg het aantal gereformeerden van 10% tot ongeveer 50% van de totale bevolking.

Er was echter veel 'broodgeloof', omdat alleen leden van de gereformeerde godsdienst overheidsambten mochten bekleden.

De overheid betaalde de traktementen van de gereformeerde predikanten. Daar de heersende calvinistische moraal nog doorspekt was met roomse en heidense resten hebben mannen als Voetius, Brakel en Comrie zich in de zeventiende en achttiende eeuw ingezet voor een leven in overeenstemming met de gereformeerde leer.

Deze beweging wordt de 'Nadere Reformatie' genoemd.

Petrus Dathenus vertaalde in 1566 de 'Psalmen Davids en andere lofsanghen'.

De Nationale Synode van Dordrecht besloot:

'In de kerken zullen alleen de 150 Psalmen Davids, de Tien Geboden, de Lofsangen van Maria, Zacharias en Simeon gezongen worden....Alle andere Gezangen zal men uit de Kerken weren en waar enige alreeds ingevoerd zijn, zal men dezelve met de gevoeglijkste middelen afstellen.'

De Dordtse synode heeft eenheid bewerkt in de leer, de kerken hechter bij elkaar gebracht, de eredienst geordend en rust gebracht op kerkelijk terrein.

Door de inval van de Fransen en het Bataafse Legioen onder Daendels in januari 1795, verdween in ons land de bevoorrechte positie van de staatskerk.

BELIJDENIS DES GELOOFS

DER
GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND,
OVERGEZIEN IN DE SYNODE-NATIONAAL
LAATST GEHOUDEN TE DORDRECHT, EN UIT LAST
DERZELVE UITGEGEVEN, OM VOORTAAN IN DE
NEDERLANDSCHE KERKEN ALLEEN VOOR
AUTENTIEK GEHOUDEN TE WORDEN.

CATECHISMUS,

OF ONDERWIJZING IN DE CHRISTELIJKE
LEER, DIE IN DE NEDERLANDSCHE
GEREFORMEERDE KERKEN EN
SCHOLEN GELEERD WORDT.

DE DORDTSCH E LEERREGELS

ZIJNDE
VIJF ARTIKEL EN TEGEN
DE REMONSTRANTEN
OF OORDEEL VAN DE NATIONALE SYNODE DER GEREFOR-
MEERDE KERKEN VAN DE VEREENIGDE NEDERLANDEN,
GEHOUDEN BINNEN DORDRECHT IN DEN JARE 1618 EN 1619.
OVER DE BEKENDE VIJF HOOFDSTUKKEN DER LEER,
WAAROVER IN DE GEREFORMEERDE KERKEN OEFER
VEREENIGDE NEDERLANDEN VERSCHIL IS GEVALLEN.

Belijdenisgeschriften:

De gereformeerden handhaven het sola scriptura, maar weten uit ervaring dat dit vele dwalingen tot gevolg kan hebben door individualistische interpretaties. Om deze dwalingen in te perken zijn de belijdenisgeschriften opgesteld waarin de leer duidelijk wordt afgebakend. Door het aanvaarden van deze geschriften door de plaatselijke kerken ontstond er in de zeventiende eeuw een hecht kerkverband. Wijzigingen blijven mogelijk, het blijft tenslotte mensenwerk, maar deze moeten dan wel langs de kerkelijke weg aan de Heilige Schrift worden getoetst. Anders vervalt men weer in persoonlijke akties.

De Nationale Vergadering die in maart 1796 de Staten-Generaal verving kondigde in augustus van dat jaar de scheiding van staat en kerk af, omdat deze voortvloeit uit de Franse revolutie, die vrijheid, gelijkheid en broederschap predikt. Tevens werd bepaald dat de traktementen van de gereformeerde predikanten na 1801 niet meer zouden worden uitbetaald. Hoewel hierop gedeeltelijk werd teruggekomen is de toestand na de inlijving van Nederland bij het Napoleontische keizerrijk financieel en economisch zodanig verslechterd dat een groot aantal predikanten in grote financiële problemen kwam.

Op initiatief van de provinciale synoden kwam in 1805 een bundel Evangelische Gezangen tot stand, die per 1 januari 1807 in gebruik werd genomen.

De volkstelling in 1809 van Nederland, behalve Zeeuws-Vlaanderen en Limburg, gaf aan dat van de 2.205.000 inwoners 55,47% hervormd en 38,1% rooms-katholiek was.

Na de terugkeer van de Oranjes in 1813 kwam er een reorganisatieplan voor de kerken.

In het Algemeen Reglement voor de Nederlandse Hervormde Kerk, dat bij Koninklijk Besluit werd vastgesteld op 7 januari 1816 werd bepaald dat de leiding van de kerk in handen kwam van een synode waarvan de leden door de koning werden aangewezen.

Dit reglement week sterk af van de Dordtse kerkorde.

Protesten hiertegen werden opzij gelegd.

Ook de gelofte die proponenten (aanstaande predikanten) bij hun toelating moesten afleggen, was voor tweeërlei uitleg vatbaar.

Men beloofde daarbij zich te houden aan 'de leer, welke overeenkomstig Gods Heilig Woord, in de aangenomen formulieren der kerk is vervat', maar de interpretaties hiervan waren zeer verschillend.

Men kan lezen, dat men zich houdt aan de leer omdat deze overeenkomstig Gods Woord in de aangenomen formulieren der kerk is vervat, maar anderen wilden lezen, dat men zich houdt aan de leer voor zover deze overeenkomstig Gods Woord in de aangenomen formulieren der kerk is vervat.

Zo was de deur opengezet voor (staats)dirigisme en modernisme.

Het dirigisme bepaalde o.a. dat de predikanten elke kerkdienst verplicht waren een gezang te laten zingen.

Het modernisme zorgde ervoor dat vrijzinnige prediking werd toegestaan.

De godsdienstige opwekkingsbeweging 'Het Reveil' wilde terug naar een streng rechtzinnig christendom en een persoonlijke geloofsbeleving.

De Afscheiding van 1834 betekende een breuk in de Nederlandse Hervormde Kerk.

Slechts enkele predikanten schaarden zich achter deze beweging.

Velen vonden de kerk wel onzuiver, maar niet vals.

De reveilmensen toonden begrip, maar hielden zich afzijdig.

Weer anderen meenden dat de Afscheiding vooruitliep op Gods plannen.

De overheid, zich beroepend op een tweetal artikelen van de Code pénal, trad met krachtige hand op door arrestaties, schorsingen, gevangenschap, boetes van de Afscheidenen tijdens hun bijeenkomsten en zelfs door inkwartieringen.

Desondanks groeide het aantal gemeenten van ca. 70 in 1834 uit tot een schare van 20.000 Afscheidenen in 1836.

Toen bleek dat de vervolgingen geen zichtbaar resultaat opleverden, bleven er plaatselijk nog diverse pesterijtjes maar de erkenning van de Afscheiden gemeente in Utrecht in 1839 gaf aan dat de overheid zich bij de feiten had neergelegd.

Erkende gemeenten kregen de naam Christelijke Afscheiden Gemeenten.

De Afscheidenen keerden terug naar de Dordtse kerkorde en aanvaardden onvoorwaardelijk de Drie Formulieren van Enigheid.

De gezangenbundel werd uitgebannen.

Aanvankelijk was de onderlinge verdeeldheid vrij groot en leidde zelfs tot een nieuwe scheuring.

In 1854 herenigden zich de meeste Afscheiden gemeenten.
Zij besloten een theologische school in Kampen op te richten.
Op 6 december 1854 startte deze met 37 studenten.

Bronnen:o.a.
Anderhalve eeuw gereformeerden 1934-1984
Uitgave van het Rijksmuseum Het Catharijneconvent te Utrecht.

ACTE VAN AFSCHIEDING.

AAN DEN KERKERAAD VAN DE HERFORMDE GEMEENTE TE

Door dezen geeft de ondergeteekende U duidelijk en onbewimpeld te kennen, dat hij zich *afscheidt* van uw kerkgenootschap en zich wenscht te *vereenigen* met de gemeente, die behoort tot de Chr. afgesch. geref. kerk in Nederland. De gronden hiervoor zijn de volgende:

1°. Volgens Matth. 15: 9; Kol. 2: 22, en 23 en art. 32 der ned. geref. geloofsbelijdenis moet ieder Christen *verwerpen alle menselijke vonden en wetten, ingevoerd om God te dienen en door dezelve de conscientien te binden en te dwingen, in wat maniere het ook zijn moge*. Hierom verwerp ook ik uw bestuur, wetten en reglementen, die tegen den bijbel, buiten toestemming der geref. kerk, sedert 1816 zijn ingevoerd.

2°. Volgens uwe synodale, provinciale, klassikale en kerkeraads-vergaderingen worden *allerlei leerstellingen geduld*, aan menschen van *allerlei leefwijze het H. avondmaal uitgedeeld*, de met woord en daad regtzinnige leeraren zelfs *uitgeworpen*, het houden van regtzinnige predikatiën nog toegelaten, maar *regtzinnige handelingen bepaald verboden*. Strekken hiertoe die honderden moderne en liberale leeraren en die duizenden in den wandel ergerlijke leden ten bewijze. Tit. 3: 10; en Matth. 18: 15-17. — Een genootschap daarom, waarin de *leugen heerscht* en de *waarheid verdrukt wordt*, mag ik volgens Joh. 8: 31; Hand. 2: 42; 2 Joh. vs. 10 en art. 29 der voorn. geloofsbelijdenis niet voor de ware kerk erkennen.

3°. Volgens de geschiedenis van 1816 af, in welk jaar de fundamenten der geref. kerk in uw genootschap weggerukt zijn, tot nu toe, is *de geref. kerk* in uw genootschap *voor goed* gesloopt; en een *wereldsch, onbijbelsch staatsgebouw* is in de plaats getreden, waarin slechts hier en daar nog enkele herinneringsteekenen der geref. kerk zijn overgebleven. — Hierom, alsmede om die honderden reeds afgeschiedene gemeenten en leeraren en duizenden afgesch. leden, wanhoop ik, dat God immer eene kerklijke herschepping in uw genootschap zal daarestellen.

4°. Volgens Hand. 19: 9; 2 Kor. 6: 17 en art. 28 der geloofsbelijdenis is het ambt aller geloovigen **zich af te scheiden** van degenen, die niet van de kerk zijn. Hierom *scheid* ook ik mij door dezen vormelijk en openlijk af van uw genootschap op bijbelsche en geref. gronden en verzoek volgens art. 2 en 3 van uw algemeen reglement, dat mijn naam op uw lidmaten-boek geschrapt worde.

5°. Volgens Hoogl. 1: 7 en 8; Hand. 9: 26 en art. 28 der gel. belijdenis *mag niemand zich op zich zelve houden, om op zijn eigen persoon te staan, maar hij moet zich voegen tot deze vergadering* (de ware kerk), *het zij op wat plaats, dat ze God gesteld heeft, alware het schoon zoo, dat de magistraten en placcaten der princen daartegen waren en dat de dood of eenige lichamelijke straf daaraan hnge*. — Hierom moet ik mij vereenigen met de gemeente, die *geheel* vasthoudt in de *leer, de tucht en het gebruik der Sacramenten* aan *Gods Woord* en de *formulieren van eenheid*.

6°. Volgens de synodale verhandelingen der Chr. afgesch. geref. kerk van de scheiding af tot nu toe en volgens de dagelijksche ervaring *leert en handhaaft* deze kerk de bijbelsch geref. leer. — Hierom geloof ik, dat zij de oude, thans weêr herstelde gereformeerde kerk in Nederland is en sluit mij daarom met een volkomen gemoedsvrede aan haar aan.

Eindelijk roep ik zelfs door dezen, leeraar, ouderlingen, diakenen en allen, die Sion liefhebben, biddend toe: Volgt ook toch zoo vele duizenden vromen in ons vaderland; verbreekt ook gij eindelijk eens die jukken en touwen van onbijbelsche en ongeref. synoden en vergaderingen en buigt uwen hals alleen onder het zalige juk van Christus, het eenige Hoofd van Gods uitverkorene en duurgekochte Gemeente; neemt ook gij eindelijk eens op het ambt aller geloovigen en keert in de *prediking des woords*, in het *toepassen der tucht en in het gebruik der Sacramenten* door afscheiding tot de geref. kerk terug met mij, die zich teekent,

In hervormd Alphen

In Alphen sloeg de Afscheiding minder aan dan in de omringende gemeenten zoals Gouda (1834), Bodegraven (1835), Langerak (1835), Noordwijk (1835), Woerden (1836), Leiden (1836), Katwijk (1838), Rijnsburg (1839), Boskoop (1849) en Woubrugge (1851).

Er vond in 1834, het jaar van de Afscheiding, wel een verandering plaats in hervormd Alphen. De gemeente kreeg in dit jaar een nieuwe predikant in de persoon van ds. R. W. van Rossum.

In 1835 deed ds. Van Rossum voor de eerste keer zijn jaarlijkse ronde in de gemeente.

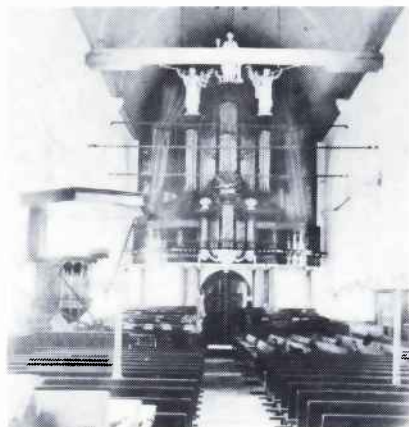
Hij bericht over de Hoge Zijde:

'Over het geheel genomen bevond zich het bezochte deel der gemeente in de besten toestand. Vier personen, vaders van huisgezinnen, zijn er echter aangetroffen, die bekenden met de predikwijze des leraars en de tegenwoordige verordeningen der Hervormde Kerk niet in te stemmen en daarom de openbare godsdienstoefeningen te mijden.'

Aan de Lage Zijde vond hij slechts twee huisvaders 'die zich om redenen van godsdienst bij voortduring aan de gemeenschap der kerk onttrokken.'

De kritiek van deze bezwaarde broeders spitste zich toe op drie punten:

- op de dooppraktijk, waarbij ongemotiveerde ouders vaak hun kind lieten dopen,
- op het Heilig Avondmaal, waarvan of velen wegbleven of sommigen aanzaten, wier levenswandel zulks niet toeliet,
- op de prediking, waarbij men aandrong op een tweede predikant, die orthodoxer was.

Interieur van N. H. kerk te Alphen in de vorige eeuw.

In januari 1841 besprak de kerkeraad een verzoekschrift ondertekend door 31 leden der gemeente om een tweede predikant te beroepen.

Eén der schrijvers was de heer K. van Hellemond.

Hoewel ds. Van Rossum geen warm voorstander was, stuurde de kerkeraad een rekest naar het Gouvernement te 's Gravenhage met het verzoek een tweede predikant aan te stellen. Het rekest verdween in de Haagse ambtelijke molen.

In december 1841 richtten dezelfde schrijvers zich weer in een brief tot de kerkeraad:

'Het is voor ons ene meer dan dringende behoefte, zo voor ons, als voor onze kinderen.'

De minister wilde, na aandrang uit Alphen, wel een hulpprediker aanstellen.

Dit was voor deze bezwaarde broeders geen oplossing. Volgens hen was een hulpprediker geen tegenstander, maar slechts een discipel van Van Rossum.

Op 10 februari 1854 drongen 94 adressanten, waaronder K. van Hellemond, weer aan op het beroepen van een tweede predikant.

De meningen waren inmiddels gepolariseerd.

De praktijk was, dat de notabelen en kerkvoogden, voortkomend uit de liberaal-denkende gegoede bovenlaag de dienst uitmaakten.

Deze gegoeden piekerden er niet over bij te dragen in de kosten van een tweede predikant die een andere, voor hen ongewenste, leer zou brengen.

De kerkvoogdij twijfelde bovendien aan de financiële steun van degenen, die zeiden een andere predikant te willen, maar dit of niet konden betalen of zich zo afzijdig hielden, dat de kerkvoogdij hierin weer een reden vond hen te kunnen negeren.

De kerkeraad, waarin ook enige 'gewone burgers' zitting hadden, zat in feite klem tussen de kerkvoogdij en de gemeente.

De meer orthodoxen, meestal eenvoudige lieden, hadden weinig macht en invloed. Typerend is het oordeel van de hervormde kerkeraad in 1853 over de verkiezingen van ouderlingen en diakenen:

'Wanneer de verkiezing aan de gemeente werd overgelaten zou dit velerlei onaangename gevolgen kunnen hebben.'

In deze situatie koos men voor een hulpprediker.

Ds. Van Rossum behoorde na 'goede' huwelijken van zijn dochters ook tot de notabelen. Hij droeg op 7 mei 1855 als eerste predikant in Alphen voor het eerst een toga. Hij was daar kennelijk trots op, blijkens de afgebeelde lithografie (eigendom van de Historische Vereniging). Men vond het 'uiterlijk vertoon ten koste van de waarheid'.

Enige gemeenteleden lieten een scherp protest horen.

Onder hen was L. Boon Jz.

Toen duidelijk werd dat dit niet hielp, weken een aantal lidmaten uit naar elders, ook wel naar een naburige afgescheiden gemeente of kwamen bij elkaar in conventikels (Kleine groep van mensen, die bij elkaar kwamen in huiselijke kring om over geloofszaken te praten, waarbij dikwijls één der aanwezigen een stichtelijk woord sprak of een preek las. De conventikels zijn ontstaan in de tweede helft van de zeventiende eeuw.).

Bronnen:

Anderhalve eeuw Gereformeerden in stad en land.

Deel 6: Zuid-Holland Noord.

H.J.Habermehl: De tweede predikant en de ene modaliteit

In Woubrugge

De N. H. kerk te Woubrugge, gebouwd in 1652 is een voorbeeld van vroeg-protestantse kerkenbouw.

*Het kerkje van de Afgescheiden Gemeente te Woubrugge aan de Achterweg.
(foto H. v. d. Wereld)*

In het prachtige karakteristieke hervormde kerkje te Woubrugge bleef de herinnering levendig aan de beroemde orthodoxe voorgangers Alexander Comrie en Bartholomeus Ouboter.

Ds. Heenk (1797-1840) en zijn opvolger ds. D. Th. de Haas (1841-1854) waren in de ogen van diverse gemeenteleden veel te remonstrants.

Eén van deze bezwaarde broeders was Barend van Mijnen (1804-1893). Hij voelde zich in hervormd Woubrugge minder thuis. Ook zijn moeder en zusters voelden zich bezwaard.

Barend onttrok zich aan deze gemeenschap en werd lid van de Afgescheiden gemeente te Bodegraven.

Ook Marigje van der Neut uit 's Molenaarsbrug was reeds vóór 1837 eveneens verbonden aan deze Afgescheiden gemeente.

Men vermoedt, dat rond deze personen conventikels ontstonden, die uiteindelijk geleid hebben tot de instituering van de Afgescheiden gemeente te Woubrugge in 1851.

Zonder toestemming van de overheid bouwde men in 1851 een kerkje aan de Achterweg, de huidige Vierambachtsweg.

Dit kerkje heeft later dienst gedaan als korenpakhuys en is in 1885 afgebroken. Op 22 augustus 1852 deed ds. H. A. Jonkman zijn intrede in deze gemeente. Hij vertrok een jaar later op 25 september 1853.

De financiële lasten weerhielden de gemeente opnieuw een predikant te beroepen. Op 9 juni 1859 verkreeg deze gemeente van de overheid de vereiste goedkeuring, die overigens pas in 1858 was aangevraagd.

De kerkeraad te Woubrugge had de eer in 1861 de Afgescheiden gemeente van Alphen te mogen institueren.

Samen met Alphen stelde men een plan op om een predikant te beroepen. Bij het beroep verscherpten zich de financiële spanningen in Woubrugge ondanks de voor hen gunstige regeling met Alphen.

Toen bleek dat de spanningen onoplosbaar waren, werd de gemeente op 16 juli 1861 opgeheven. De gemeente werd ingelijfd bij Alphen en het kerkgebouw werd verkocht. De boeken van Woubrugge werden toegewezen aan Alphen om deze te beheren.

Het notulenboek is echter in de loop der jaren verdwenen en van het lidmatenboek ontbreken de eerste achttien pagina's.

Ondanks het ontbreken van deze gegevens meent drs. M. J. Aalders, momenteel predikant te Woubrugge, te mogen stellen dat tot de gemeente te Woubrugge in ieder geval vierenvijftig volwassenen behoorden en vierendertig doopleden.

Ter vergelijking: Op 16 juli 1861, op het moment van de opheffing van de kerkelijke gemeente Woubrugge, waren er in Alphen slechts zestien volwassenen als lid ingeschreven.

Overigens waren er in Woubrugge ook spanningen van andere dan financiële aard.

Bronnen:

Dr.O.J.de Jong: Nederlandse Kerkgeschiedenis.

Dr.C.Smits: De Afscheiding van 1834

Verder o.a. aantekeningen van drs.M.J.Aalders.

In Alphen

Enige Alphenaren die in de jaren 1855 tot 1860 de hervormde kerk verlaten, worden lid van de Afscheiden kerk te Woubrugge of, zoals de heer Van Hellemond, lid van de Afscheiden kerk in Bodegraven.

Ds. J. Ph. Sluijter, predikant van de Afscheiden kerk in Boskoop en consulent voor deze regio, wordt door enkele van die uitgeweken benaderd met het verzoek de mogelijkheden na te gaan tot het stichten van een Afscheiden gemeente in Alphen.

Dit verzoek wordt besproken in de classis Leiden en de regeling hiervan wordt opgedragen aan de kerkeraad van Woubrugge en aan ds. Sluijter als consulent.

In het voorjaar van 1860 vindt een voorbereidingsgesprek plaats 'ten huize van K. van Hellemond te Alphen'.

Aanwezig zijn de kerkeraad van Woubrugge, enige leden van die gemeente woonachtig te Alphen, ds. Sluijter als consulent en enige 'particulieren'.

Vanuit de vergadering komt een voorstel een nieuw kerkje te bouwen halfweg Alphen-Woubrugge, het kerkgebouw te Woubrugge te verkopen, de kerkmeubelen in de nieuwe kerk te plaatsen en zo één gemeente te vormen.

Ds. Sluijter verwerpt dit voorstel.

Hij vindt het niet raadzaam de gemeente te Woubrugge op te heffen: 'Deze gemeente is door Gods voorzienigheid, ondanks moeite en druk, al bijna tien jaar staande gebleven!'.

Hij stelt voor in Alphen een eigen gemeente te stichten en samen met Woubrugge een predikant te beroepen.

Ds. J. Ph. Sluijter

(25-8-1825 tot 26-4-1907)

Van 28-10-1852 tot 1-10-1895 in Boskoop, hoewel hij diverse aantrekkelijke beroepen kreeg.

Belangrijk voor onze gemeente is zijn voorliefde om alles op papier te zetten. Hij schreef soms zelf de notulen.

Op een volgende vergadering deelt de heer Van Hellemond mee, dat hij samen met zijn vrouw een gebouw met een terrein heeft gekocht en dat zij van plan zijn daar een nieuw kerkje te bouwen.

Men treft nu de volgende regelingen:

- Na de bouw van de kerk zal men samen met Woubrugge een predikant beroepen.
- Deze predikant zal voor 2/3 in dienst staan van Alphen en voor de rest in dienst van Woubrugge.
- Alphen zal zorgen voor 2/3 van het traktement (salaris) en Woubrugge voor de rest.
- Elke kerk behoudt haar eigen administratie en diakonie.

Het echtpaar Van Hellemond belooft het kerkje te verhuren aan de gemeente voor 4%, 3%, 2%, 1% of voor niets, afhankelijk van de draagkracht van de gemeente.

De uitgave van het traktement heeft voorrang.

De gelden voor het traktement kunnen eventueel ook bij Van Hellemond geleend worden à 4%.

Wanneer de gemeente hiertoe in staat is, zullen de eventuele ontstane tekorten worden aangezuiverd.

De huur van het kerkgebouw is niet opzegbaar, ook niet na het overlijden van de erfgenamen.

De eigenaar zal bepalen voor welk bedrag het kerkgebouw aan de gemeente zal worden overgedragen.

In de notulen staat:

'Het kerkgebouw is door en voor rekening gebouwd van de Heer K. van Hellemond en Gade beiden lid der Christelijke Afscheidene Gemeente te Bodegraven en te Alphen woonachtig; met het doel, wanneer onder den zegen des Heeren ene Gemeente gesticht wordt het kerkgebouw aan de Gemeente over te dragen.'

De classis keurt deze bepalingen goed en geeft aan de oud-diaken C. Boer van de gemeente Woubrugge toestemming om op zon- en feestdagen 'voor te gaan in gebed en het voorlezen van een predikatie zolang er geen leraar is'.

Afgeschrift

29 September 1860

N° 58

De koninklijke goedkeuring werd 29 september 1860 verleend onder no. 58.
Dr. Smits schrijft hierover:
'De Afgescheiden Gemeente te Alphen is een van de weinige, zo niet de enige onder haar zuster-kerken die door de overheid werd erkend vóór haar instituering.'

Willem III, bij de gracie
Gods, Koning der Nederlanden, Prins
van Oranje-Nassau, Groot Hertog van
Luxemburg, enz., enz., enz.

Op het rapport van onze Minister
voor de Zaken der Eerw. Eerw. Eerw.
van den 27 September 1860, en naar
een advies van H. van Hollander en
andere leden der Eerw. Eerw. Eerw.
Lied. Hollands, schiedende om te worden
toegelaten als een Christelijke Afgescheiden
congregatie te Alphen.

(1) Gecien het eerste Hoofdstuk van
Grondwet.

De brief met het verzoek om de koninklijke goedkeuring te verkrijgen werd 15 augustus 1860 in Den Haag ontvangen.
Hierbij de namen van de afzenders.

Alphen, den 15 Augustus 1860.
/ got. / H. van Hollander, A. Bijland.
/ " / J. van Egonen, J. H. van Egonen.
/ " / E. J. Roelke, J. van Looen, B. J. Koster.
/ " / L. Boor, C. van 't Hart, W. van Donk.
/ " / A. van 't Hart, J. van 't Hart, J. Koster.
/ " / C. van 't Hart, J. van 't Hart, J. Koster.

Eerste kerkje van de Afgescheiden Gemeente te Alphen.
Dit kerkje stond aan de Wilhelminalaan naast het huidige pand 'Vaartzicht'.
Na diverse bestemmingen werd het later o.a. als garage opgenomen in het gebouwencomplex van Samsom nv. De directie van deze firma heeft zich verdienstelijk gemaakt door bij verbouwingen het karakter van het kerkje niet te veranderen.
Op 9 juni 1987 is het kerkje afgebroken.
De beschikbare ruimte bedroeg 16.80 m bij 6.50 m.

PSALM 122

6 Bidt Jeruzalem, vrede toe:
mogen wie u liefhebben, rust genieten;
7 vrede zij binnen uw muur,
rust in uw burchten.
8 Om mijn broeders en mijn vrienden
wil ik zeggen: vrede zij in u;
9 om het huis van den HERE, onzen God,
wil ik het goede voor u zoeken.

JOHANNES 17

11 en Ik ben in hen verheerlijkt. En
Ik ben niet meer in de wereld,
maar zij zijn in de wereld en Ik
kom tot U, Heilige Vader, bewaar
hen in uw naam, dien Gij Mij ge-
geven hebt, dat zij één zijn zoals
12 Wij.

'Het kerkgebouw geheel in orde gebracht, is het op den 4 november 1860 voor den openbaren godsdienst geopend en plegtig aan de dienst des Heeren gewijd door den Weleerwaarde Heer J. Ph. Sluiter, predikant te Boskoop des morgens met een rede over Joh.17:11b en des avonds over Ps.122:6-9 in tegenwoordigheid van de kerkeraad van Woubrugge. Burgemeester en Wethouders van Alphen zijn uitgenodigd geworden deze plegtigheid bij te wonen, die daarvoor beleefdelyk hebben bedankt.'

De eerste leden van de gemeente werden 5 november 1860 ingeschreven.

Waarschijnlijk door ds. Sluijter want de naam van Van Hellemond is verkeerd geschreven.

Lijst der mans-ledematen 1860.			
Namen der mans-leden.		Lid van de ingelijving in de gemeente.	Aanmerkingen.
1.	Karel van Hellemond.	5 November 1860.	Nam plaats. te Alphen.

Lijst der Vrouwen-leden. 1860			
Namen der Vrouwen-leden.		Lid van de ingelijving in de gemeente.	Aanmerkingen
1.	Jantje Sijbrands	5 November 1860.	Huisvrouw van Karel van Hellemond overleden 2. juni 1865

Op 5 november 1860 wordt het nieuwe 'Ledematen en Doopboek voor de Christelijke Afscheidene Gemeente te Alphen' ingewijd.

Twee leden worden ingeschreven:

Karel van Hellemond en zijn huisvrouw Jantje Sijbrands.

Op 22 november 1860 vindt de eerste kerkeraadsvergadering plaats in het nieuwe kerkje.

Aanwezig zijn ds. Sluijter als consulent, en de kerkeraad van Woubrugge:

K. Keizer ouderling, C. Boer oud-diaken en H. van den Berg diaken.

Ds. Sluijter stelt voor alle door de classis bekrachtigde regelingen en afspraken in het nieuwe notulenboek vast te leggen.

Tevens besluit men 'handopening' (toestemming) te vragen op de eerstvolgende classisvergadering om een leraar te beroepen voor Woubrugge-Alphen.

'Ook aanwezig L. Boon en deszelfs huisvrouw A. van Wijk en J. Vergunst en deszelfs huisvrouw Pietje van 't Wout die door belijdenis des geloofs tot leden der Gemeente zijn aangenomen.'

Deze leden worden 22 november in het lidmatenboek bijgeschreven.

De heren C. Boer en L. Boon gaan met een intekenlijst naar belangstellenden en naar personen die al toegezegd hebben om lid van de gemeente te worden, met het doel het vierde deel van het traktament te verzamelen.

In Woubrugge gaat men ook met een intekenlijst rond.

Op de kerkeraadsvergadering van 3 januari 1861 meldt men, dat er 'omstreeks' 40 leden zijn.

De vergadering besluit de classis voor te stellen een eigen gemeente te stichten.

Op 14 februari 1861 meldt men de toestemming van de classis tot het stichten van een gemeente te Alphen.

De classis verleent geen handopening voor het beroepen van een predikant.

Men mag wel na drie maanden het verzoek vernieuwen.

De kerkeraad van Woubrugge kiest nu een kerkeraad voor de nieuw te vormen gemeente:

Cornelis Boer en Leendert Boon als ouderlingen en

K. van Hellemond en Jan Vergunst als diakenen.

'Na de godsdienstoefening worden de leden van de nieuwe kerkeraad aan de gemeente voorgesteld na vooraf zich in gebed gewend te hebben tot de troon der genade.'

Deze kerkeraad wordt op 3 maart 1861 bevestigd.

Hiermee is de 'Christelijke Afscheidene Gemeente te Alphen' zelfstandig.

Het was destijds heel gebruikelijk, dat leden van de hervormde kerk bij overgang naar een Afscheiden kerk voor de kerkeraad verschenen om belijdenis des geloofs af te leggen voordat zij lid werden van deze Afscheiden gemeente. Dit gebeurde slechts nadat men een onderzoek naar hun levenswandel had verricht.

Dit onderzoek was in dit geval niet nodig omdat deze personen bij de broeders bekend waren.

Gedeelte van de notulen vóór en na de instituering. Gezien het handschrift waarschijnlijk geschreven door ds. Sluiter.

Alexander Comrie (1706-1774), afkomstig uit Schotland promoveerde in 1734 te Leiden en kwam in 1735 naar Woubrugge, waar hij tot 1773 bleef.

Zijn boeken 'Het A.B.C. des geloofs', 'Stellige en Praktikale Verklaringe van den Heidelbergschen Katechismus' (1737) en zijn preken komen voort uit grote kennis en getuigen van een bevindelijk leven. Hij behoorde tot de 'Nadere Reformatie'. Zijn boeken worden nog steeds gelezen. Hij behoort tot de 'oude schrijvers'.

¹ De dochter Alida of Jannetje van Dientje van Mijnen trouwde later met de zeer bekende Woubruggenaar Otto Cornelis van Hemessen, veldwachter, amateur historicus, verzamelaar van historische voorwerpen, schrijver en stuwende kracht achter de stichting van de Dolerende Kerk of Gereformeerde Kerk in Woubrugge. De Historische Vereniging in Woubrugge is naar hem genoemd.

² Cornelis Boer leefde, naar zijn zeggen, vanaf 1845 met de gemeente te Woubrugge mee. Hij werd in september 1850 lid van deze Afgescheiden gemeente. Hij was ouderling van de gemeente te Alphen van 1861 tot aan zijn dood in 1905.

okt. 7.

Naan de verkozene leden, hunne verklaring aangenomen hebben is bepaald dat zij twee achtereenvolgende zondagen na het indigen den godel-dienst aan de Gemeente zullen voorgesteld worden en daaraan in hunne diensten te worden bevestigd.

okt. 8.

De vergadering is gesloten met dankzegging door G. Boer.

J. Ph. Sluiter vdm. Consulent.
G. Boer } Ouderlingen
J. Boer }
T. Vergoest. }
K. van der Meer. } Diak.

Kerkerants-vergadering gehouden den 17 April 1861.

De vergadering is geopend met het zingen van Ps. 28:2 en gebed door den Consulent Dr. J. Ph. Sluiter, predikant te Boshuys.

Aanvullende gegevens Woubrugge-Alphen

Reeds op 15 oktober 1849 werd Klaas Keizer te Oudshoorn als lid van de Afgescheiden Gemeente te Woubrugge ingeschreven.

Dat was dus vóór de instituering van deze gemeente.

Ook Hendrik van den Berg, geb. 1821, werd op 14 september 1850, dus vóór de instituering, ingeschreven.

Door de gegevens van Woubrugge naast de gegevens van Alphen te leggen komt men tot het volgende resultaat:

Lid te Woubrugge	Overgeschreven naar Alphen	Aantal kinderen
Willem van Donk te Alphen	14 febr. 1861	
met zijn echtgenote Betje Kroon	14 febr. 1861	2
Dientje van Mijnen ¹ , echtgenote van D. van der Laan, te Woubrugge. De vader was geen lid.	17 febr. 1861	1
Hendrik van den Berg, diaken, te Koudekerk (Hij was bij zijn overschrijving weduwnaar)	18 juli 1861	6
Cornelis Boer ² , oud-diaken, te Koudekerk	18 juli 1861	
met zijn echtgenote Jannetje Schouten	12 nov. 1861	
Hermanus Koekoek te Oudshoorn	18 juli 1861	
met zijn echtgenote Neeltje Kok	18 juli 1861	
Keetje van Mijnen, weduwe van Abraham Slinger	18 juli 1861	4
Klaas Keizer, ouderling, te Korteraar	10 sept. 1861	
met zijn echtgenote Maria Boer	10 sept. 1861	2
Jan Boer te Korteraar	10 sept. 1861	
met zijn echtgenote Teuntje van der Bijl	10 sept. 1861	
Jacob van Eyk te Korteraar	2 okt. 1861	
met zijn echtgenote Maria Zuilhof	2 okt. 1861	4
Gerrit Metselaar te Oudshoorn	7 okt. 1861	
met zijn echtgenote Hendrika Wittebol	7 okt. 1861	3
Jacob van der Bijl te Woubrugge	14 okt. 1861	
met zijn echtgenote Maartje Kroon	14 okt. 1861	1
Leentje van Diggelen te Koudekerk		
De echtgenoot, Jan Batelaan, is geen lid.	27 jan. 1862	1
Jan van der Neut te Aarlanderveen	17 febr. 1862	
met zijn echtgenote Neeltje Goor	17 febr. 1862	1
Hendrika Vis, geb. 1784, weduwe van Van Mijnen te Woubrugge, moeder van Barend van Mijnen.	16 mrt. 1862	

Waarschijnlijk zijn nog meer leden overgeschreven uit Woubrugge. Dit is moeilijk na te gaan. Wel valt op, dat als de Woubruggenaren in groepjes werden overgeschreven tussen die groepjes namen voorkomen van leden die misschien ook tot de gemeente van Woubrugge behoorden. Dit is echter met de beschikbare gegevens niet meer na te gaan.

Slotopmerking: Op 16 maart 1862 had de gemeente te Alphen 59 volwassenen als lid ingeschreven, waarvan er tenminste 23 uit de Afscheiden gemeente te Woubrugge kwamen.

Aanvullende gegevens:

Per 1 januari 1861 zijn er volgens het lidmatenboek 6 belijdende leden met waarschijnlijk 7 doopleden t.w. het echtpaar Van Hellemond, het echtpaar Boon met 6 kinderen, waarvan de leeftijden variëren van 22 tot 7 jaar en tenslotte het echtpaar Vergunst met waarschijnlijk een dochter.

Wanneer de dochter is ingeschreven is niet na te gaan.

Zij staat zonder leeftijdsvermelding tussen doopleden die eind 1862 zijn ingeschreven. De notulen vermelden echter, dat er per 3 januari 1861 'omstreeks' 40 leden zijn.

Dit klopt niet!

Hoe is dit te verklaren?

Ds. Aalders van Woubrugge meent, dat zoiets meer voorkwam.

Waarschijnlijk was er een vrij groot 'grijs circuit' van personen, die zeer nauw bij de gemeente betrokken waren, maar geen lid waren of werden.

De heer C. Boer bijv. heeft ook toegezegd lid te zullen worden en werd zelfs op 3 maart 1861 bevestigd als ouderling, terwijl hij zich pas 18 juli 1861 liet overschrijven.

Dat is dus zes maanden na de instituering. Zijn vrouw liet zich pas 12 november 1861 overschrijven. Men ging kennelijk ook uit van toezeggingen.

Dat er een 'grijs circuit' was, leert ons het kasboek.

Hierin staat, dat de plaatsgelden in 1860 f 45,91 opbrachten.

Als men uitgaat van f 1,- per plaats per half jaar, in dit geval de maanden november en

december, waren er ruim 40 vaste kerkgangers, terwijl er maximaal 13 leden waren aan het eind van het jaar.

In maart 1861 ontving men voor 106 verhuurde zitplaatsen f 109,77½.

Op dat moment waren er 10 mannelijke en 5 vrouwelijke volwassen leden met 28 doopleden. In november 1861 ontving men voor 110 verhuurde zitplaatsen f 128,12½.

Op dat moment waren er 19 mannelijke en 15 vrouwelijke volwassen leden met 55 doopleden, waarvan er 7 in 1861 als baby gedoopt werden. In december 1861 kwam er nog meer plaatsengeld binnen, zodat het aantal verhuurde zitplaatsen boven de 110 lag.

Opmerkelijk in dit verband is het volgende:

Op 28 december 1889 wordt Jan Batelaan ingeschreven als lid.

Bij de 'Aanmerkingen' (dus in de kantlijn) staat:

'Deze ouder had van het begin der Gemeente met haar in en uitgegaan zoo dat velen niet anders wisten of hij was lid der Gemeente, Hij gevoelde zich gedrongen op 82-jarige leeftijd als lid der Gemeente worden opgenomen, waartegen geen bezwaar was.'

(Zie voor deze gegevens de aantekeningen van Woubrugge)

Jan Batelaan behoorde dus tot het 'grijze circuit'. Hij heeft trouw zijn plaatsgelden betaald van 1862 tot 1889 zonder lid te zijn.

In dit verband is het heel begrijpelijk dat men plaatsgelden hief.

Op deze wijze kwam de gemeente aan de zo noodzakelijke inkomsten.

Foto van Wilhelminalaan in de vorige eeuw. Het kerkje stond achter het eerste pand rechts.

